

Els bombardejos del 38 i del 39 a Mollet.

La memòria popular II

Glòria Arimon i Ventura*

1. Introducció

Al número anterior de *Notes* vam dedicar un apartat a estudiar els bombardejos del 38 i 39 a la nostra ciutat¹; tot i la feina feta, ens en va quedar de pendent. El que presento aquí és el resultat de tres entrevistes fetes amb posterioritat a la publicació del gener de 2008. La primera, amb Roser Ràfols Miralles, filla del regidor de l'Ajuntament de Mollet Rossend Ràfols, que ens explica les vivències relacionades amb la família i els bombardejos. La segona entrevista és la que vam tenir amb Paquita Gimeno Durà, filla de Vicenç Gimeno, el carboner de Berenguer III, mort al bombardeig de la riera Seca el 25 de gener de 1939. Lamentablement, la Paquita va morir pocs mesos després de conèixer-nos. La darrera entrevista és el fruit de les converses amb Raúl Alcalay Rosés, nét del doctor Rosés, mort el 8 de gener de 1938 al bombardeig dels Quatre Cantons².

En les dues primeres entrevistes, continuant amb els criteris metodològics anteriors, he transcrit els enregistraments orals amb petites correccions per a una millor comprensió, així com notes a peu de pàgina per entendre millor algunes informacions. També he posat per ordre cronològic algunes

explicacions o aclariments que han sortit sobre un tema anterior, durant l'entrevista. No hi ha, però, tota l'entrevista íntegra i indico amb tres punts entre parèntesis quan he eliminat alguna part, com també entre claudàtors quan hi he afegit una paraula per a una millor comprensió. En la tercera entrevista, he ampliat les explicacions del nét del doctor Rosés amb informacions que complementen les seves explicacions, relacionades, bàsicament, amb les conseqüències per a la dona i la filla.

Tot i que he entrevistat altres persones, publico aquestes tres narracions, que són les que aporten més dades desconegudes, ja que les altres entrevistes ratificaven o ampliaven anteriors recerques sense cap canvi significatiu.

Novament trobem vides truncades per la violència de la guerra. Però no són només les víctimes de les bombes —els morts i els ferits— sinó les seves famílies, que arrossegueu per sempre més les conseqüències dels bombardejos: pèrdua de vides humanes, de la salut o de béns materials, com el negoci, la feina o la casa. I les víctimes no ho són per la seva ideologia, sinó que les bombes colpegen sense distinció d'edat, sexe, classe social o ideologia.

35

* Periodista i filòloga. arimonventura@yahoo.com

1. Vegeu *Notes* 24, gener de 2008 (pàg. 13 a 99, articles de M. Àngels Suárez i Glòria Arimon).

2. Les entrevistes a Paquita Gimeno i Raúl Alcalay va ser fetes conjuntament amb M. Àngels Suárez.

En la primera entrevista, la narració de Roser Ràfols ens explica les vivències d'una nena pendent del soroll dels avions, que a més, és filla d'un regidor de l'Ajuntament, en Rossend Ràfols, amb els records de converses en veu baixa de les «coses dels grans», que afegeix informació a temes com els problemes de proveïment de Mollet, l'anada i tornada cap a un exili que finalment es va aturar a Figueres, per ser només el pare qui se'n va al final, mentre la resta de la família retorna a Mollet, enmig dels bombardejos de fons. I, finalment, com la família aconsegueix els avals necessaris i el Rossend pot retornar, això sí, complint un temps de treball forçat en un hospital militar de Barcelona abans d'arribar definitivament a Mollet.

36

En la segona entrevista enraonem amb Paquita Gimeno, que ens parla de la por a la imminent entrada de les tropes franquistes, que la porta a ella, a la mare i al germà al llarg i dolorós camí de l'exili el mateix dia que mor el seu pare al bombardeig de la riera Seca. Després de superar els bombardejos de Figueres i aconseguir arribar a la frontera amb França, el germà, que també anava amb elles, per ser home, se'l separa i va a parar al camp de concentració d'Argelers. I a la mateixa frontera pateixen, aleshores, la discriminació més abjecta que es pot fer a un ésser humà: no deixar entrar la seva àvia i un altre parent amb minusvalia, perquè eren vells. I els fan tornar. Com tants, els que aconsegueixen creuar la frontera, pateixen l'exili, i a la que poden, retornen, perquè aquest cop és una altra por, la de l'esclat de la Segona Guerra Mundial, que els fa decidir, malgrat totes les temences, pel retorn a Mollet. Però quan hi arriben, els Gimeno no troben res. Han enterrat el pare al terra del cementiri de Mollet, els pocs mobles de casa estan en un

magatzem i no tenen casa ni feina. El germà va a parar a un camp de concentració de Barcelona però aconsegueixen treure'l en poc temps amb els avals de bona conducta. Llavors se'n van a viure a Montgat, on tenen família i possibilitats de feina. Cada 25 de gener, ens confessava Paquita, pensava en tot el que es va desencadenar a partir de la mort del pare al safareig de la riera Seca i ens mostrava la fotografia que van trobar-li a la butxaca, encara tacada de sang.

Un any abans d'aquell dia fatídic, la seva amigueta de cabells rossos i rinxolats, l'Ana Maria Rosés Folch, havia patit el bombardeig dels Quatre Cantons, quan caminava pel carrer de Berenguer amb el germà i el pare. (En aquesta entrevista amb el nét del doctor Rosés, hi hem afegit informacions relacionades, en paràgrafs sagnats, per diferenciar). L'Ana Maria es va salvar, tot i que va quedar ferida de metralla i va haver de viure tota la vida amb el record de la sang i els crits de dolor del germà i el pare, ferits de mort. La seva mare va tornar a Mollet per enterrar el fill i el marit i se'n va anar per no tornar mai més. La vida se li havia capgirat del tot. Perquè quan acaba la guerra, el règim franquista no la deixa continuar treballant en l'ensenyament públic, per la seva implicació en les propostes progressistes de la República en el camp de l'ensenyament, i perquè el doctor Rosés era d'ERC i maçó, un exemple de com el final de la República va implicar l'èxode obligatori i l'exili cultural de molts intel·lectuals, científics i —en el cas de l'ensenyament—, la fi d'un període obert i creatiu.

De molt caràcter i de mena lluitadora, la dona del doctor Rosés fa front a les penúries, primer obrint una acadèmia a Barcelona que durarà poc, perquè li tanquen; després, quan retorna al Vendrell, sobrevivint en una casa ocupada per la Guàrdia Civil, bus-

cant-se la vida com a filòloga, correctora, escrivint, intentant fer negocis de tot tipus... hipotecant-t'ho tot, fins que l'any 1958 ven la casa a l'escultor Fenosa. Llavors pren una decisió que, per a una dona i en aquells temps, és arriscada: anar-se'n sola a viure a Veneçuela. La seva filla Ana Maria, menestrestant, seguint els passos del seu pare, ha estudiat Medicina a Barcelona i s'ha casat. A Caracas, Matilde Folch connecta amb els cercles de republicans exiliats, escriu, participa en tertúlies i es dedica a l'ensenyament. Però quan la seva filla emmalalteix, ve cap a Catalunya per estar-se amb ella. Quan mor, se'n torna a Veneçuela i finalment, després d'uns anys, retorna aquí per no moure's més. Però mai vol tornar, ni tan sols passar, per Mollet. Sempre porta una fotografia del fill mort a la cartera. I de nits, després de tants anys, encara somia amb ell.

Algun dia caldrà fer un estudi a fons d'aquest personatge singular, que va defensar aferrissadament la seva llibertat, aparellada amb un home també singular, que tingué un paper molt actiu en la política molletana i veié truncades les seves il·lusions un 8 de gener de 1938 als Quatre Cantons.

2. Entrevistes

a) Roser Ràfols Miralles

Entrevista: 28 d'abril de 2009

Jo vaig néixer el 1933. En temps de la guerra vivia a Berenguer III, 55; a la banda del darrera de la casa hi havia el magatzem i com que l'avi era contractista, si hi havia taulons pels paletes que venien a buscar les eines o el que fos, es posaven allà. Els paletes que treballaven per a l'avi no van voler ficar-se en cap sindicat, perquè tots cobraven, fos més, fos menys; ell sempre que feia

Roser Ràfols a casa seva, l'any 1935.

el pressupost d'una casa era amb la condició que primer feien a cobrir. Plovia? Els paletes treballaven, perquè sinó, no cobraven. Feia fred? A fer els dintres. Venia l'hivern? A dins no tenien fred. Al meu avi tot déu el respectava a base de bé.

Tenia cinc anys i recordo algunes coses del bombardeig del 38. Passaven avions sovint. Una nit, en sentir-los, el meu pare va dir que no ens belluguéssim i no encenguéssim els llums. Van passar de llarg i llavors tothom va sortir, que si han passat, que si han anat a on sigui... Llavors a Montjuïc hi havia antiaeris³ i des de la cantonada, com que no hi havia gaires cases, des d'on ara hi ha farmàcia, allà al Casal, veies Montjuïc, es veien els llums.

Feia poc que l'oncle havia mort (va agafar el tifus al front); el meu avi tot el dia estava a l'hospital, quan el van enterrar l'avi ja es va quedar al llit, tenia febre; jo recordo que passaven avions i corrent ens amagàvem. Un dia va dir, des del quarto: «obriu les finestres!»

3. Es refereix als reflectors de llum per localitzar els bombarders.

perquè s'ofegava amb el fum del foc que teníem encès, feia molt fred. L'avi es va començar a aixecar i l'àvia volia marxar quan hi havia soroll de bombardejors i ell deia que tal com estava no podia sortir. Anàvem als camps d'aquí al darrera del torrent. Sovint passaven avions que anaven al camp d'aviació de Montornès i jo els sentia, sortia a fora i semblava que caiguessin i deia, ai que cau, que cau... i anaven baixant cap allà.

A casa teníem una galeria llarga i en sentir soroll d'avions, el dia del bombardeig del gener del 38, l'avi va sortir a mirar, i va ser quan hi va haver l'espetec. Jo recordo que a baix a l'escala hi havia el meu avi i jo, perquè sempre ens feien anar allà, i la meva mare va baixar amb les mans al cap. En aquelles, al cap d'un rato, va arribar el meu pare, a veure si ens havia passat res. Va dir que el doctor Rosés i el fill havien mort i va explicar que la nena no, [que després del bombardeig] es va ficar dintre la barberia, que hi havia el Peret de can Mollet⁴ i com que eren molt amics, se li va agafar dient-li que el seu pare i el seu germà estaven estirats a terra... Segons tinc entès, el senyor Rosés baixava amb els fills per veure els antiaeris. Després hi havia un pagès, l'alcalde de Riells del Fai; això ho sé perquè de gran, el meu pare, en plegar de la Pelleria es va fer una casa a Riells, i un pagès veí va explicar que hi va morir l'alcalde d'allà, que havia vingut al Sindicat amb un cavall no sé si a buscar patates per sembrar i l'havia ensopegat aquí.

El meu pare estava a l'Ajuntament, era *concejal*, el Rossend Ràfols⁵; eren

molt amics amb el Fortuny. Perquè no hi hagués morts [incontrolades], l'Ajuntament va comprar un cotxe que no tenia ni portes, deia el pare i a la nit feien rondes, per vigilar. Arribaven fins a cal Peret Rajoler, que una vegada es van trobar al mig del pont un mort al cantó de Mollet i van dir, recoi... i el van posar al cantó de Parets, i l'home de la Negrita que era peó caminer, l'endemà deia: «Mira, eso sí que no lo entiendo: aquí hay sangre pero no hay muerto, y aquí hay muerto pero no hay sangre!» El pare ho va explicar quan va arribar.

El refugi que hi havia davant de la Guàrdia Civil⁶, l'avi deia que era el disbarat més gros que podien fer, perquè si hi queia una bomba els matava a tots, perquè no era segur, però es va fer. Hi havia com una barraca d'aquestes de la muntanya, ficada allà dintre... jo no hi havia entrat mai. No sé de cap altre, només en vaig veure un quan van tirar les cases del capdamunt de Jaume I, abans d'arribar a Can Gomà, però no sé de cap més. Uns veïns nostres, els de cal Castells⁷, que tenien una botiga de comestibles, quan bombardejaven es ficaven al pati sota la tartana i tenien un matalàs a terra i un altre a sobre i es ficaven al mig, i l'avi deia: «sí, això els ajudarà!»

(...) Del bombardeig del 39 jo coneixia el Plats i Olles, de cal carboner. El germà de la nena va ser ciclista. Hi havia un tren amb material no sé si de guerra, menjar i coses... el meu avi no ens hi havia deixat anar.

El dia que van bombardejar⁸, a la Pelleria donaven als treballadors sabó

4. Pere Bonvilà era membre de la Unió de Rabassaires i va ser regidor de l'Ajuntament durant la guerra.

5. Rossend Ràfols Albert va ser regidor d'ERC a l'Ajuntament (del 9-10-1936 al 23-4-1938).

6. Fàbrica de Can Fàbregas.

7. On ara hi ha una òptica.

8. El coronel Mario Vetrella era el cap de l'esquadrilla que va bombardejar Mollet aquell dia; va morir el febrer de 1939, quan pilotava un avió a la base aèria de Valenzuela (Saragossa) i està enterrat a la Torre dels italians d'aquella ciutat, juntament amb 4.182 italians més.

La vella masia de can Prat.

moll per rentar. Com que l'avi hi treballava i l'oncle de la mare del Pepet forner també, van anar a buscar-lo. Van arribar a casa i la tia no sé què feia a la cuina i l'avi estava al magatzem; al costat hi havia una caseta i estava enfilat en una escala llarga, havia fet un forat al sostre a sobre de la caseta. En aquestes arriba la mare, abans s'havia d'anar amb el palet a la boca i diu, ai papa, només fan que passar avions. I ell diu: «tot el dia que passen». I ella: ai, és que passen baixos i diu: ai que no sé què cau... i va caure una bomba aquí al torrent. A la paret d'aquí a casa, hi havia una canal que va quedar foradada de la metralla. En aquelles, l'avi diu: «anem amunt, espereu-vos que sortiré». Va sortir a mirar que no hagués mort ningú i va dir que havia vist el Plats i Olles. Va dir: «passarem per l'hort de cal Soca per anar a cal Mollet⁹», però en van trobar un altre

[de mort], no sé si el Canari (...) el que no sé si les bombes que van caure aquí van ser les mateixes que van caure a l'era. Una neboda de l'avi que venia de cal doctor Puigcercós i una amiga es van tirar al rec! També van bombardejar la casa vella de Can Prat: es veien les habitacions, van tirar un tros a terra... potser ho recorda l'Esteve Net¹⁰, que llavors vivien en aquella casa. Hi va caure algo i al cap d'un temps la van tirar a terra.

Els últims dies de la guerra el meu pare portava el cotxe d'un militar a Figueres (...). Ens va dir que li portéssim roba (...) Vam agafar el tren (...) quan vam arribar vam anar al quarter. (...) A fora el pati vaig veure com un riu i vaig pensar, que estrany! El rec era una mina per amagar-se. (...) Ens van dir si volíem pujar al terrat a veure el que es veia. De cop, toca una sirena i la tia diu, «caram, si que van tard aquests a treballar!» Eren els bombar-

9. La masia de can Mollet es trobava on ara hi ha la Merck, al polígon de Can Magarola.

10. Segons informacions d'Esteve Net (4-5-09 i 19-6-09), ell i la seva germana Antònia estaven a dins la masia d'on eren masovers, amb una amiga, Mercè Guasch i el pare de la Mercè. Aquest, quan va sentir els avions, es va tirar a sobre de les criatures per protegir-les i un tros de metralla el va ferir a l'orella. La masia no era on és ara, sinó tocant a la via del tren. Les bombes que van caure a l'altra banda de la via van impactar a la quadra i van matar una mula; també va destrossar parts de la casa. La Carmeta Guasch, germana de la Mercè, que llavors tenia uns 18 anys, ens explica (31-7-09) que la seva família tenia un hort molt a la vora de can Prat. Primer va sentir com metrallaven al llarg de la via del tren i després van caure les bombes. Recorda que a l'altra banda de la via hi havia uns cavalls de can Prat pasturant, i en van matar un.

40

Fotografia enviada per Rossend Ràfols des de l'exili francès (Agde), on durant un temps va compartir camp de treball amb Feliu Tura i l'oncle mort al camp de concentració.

dejos; ens van dir que baixéssim de seguida, però la meua mare no s'hi volia posar; a la plaça del Gra hi havia dos refugis, em van agafar, vam córrer i cap allà dintre. El meu pare ens hi esperava, que havia arribat de Roses i ja es pensava que seríem allà. Va dir: «amb mi no vindreu, perquè si jo vinc amb vosaltres, amb el que hi haurà... heu de tornar». Allà vam passar-hi vuit dies, fins que el pare es va enterar que n'havia de passar un [de tren]. I va passar, encara veig el pare dient adios. Quan vam ser a Montgat, vam baixar a agafar la carretera que ens portava cap a la

Conreria i després cap a Mollet. Hi havia molta gent tot el camí, a la nit, amb burros, carretons, carregats amunt, de retirada i un home deia: «Nosaltres anem cap a Barcelona i aquests en marxen...»

Quan vam arribar aquí a Mollet a casa no hi havia ningú. A la Guàrdia Civil, que hi havia refugiats, només hi havia una espelma; al costat de casa també hi havia una espelma, els refugiats havien marxat tots. Vam anar a casa l'altra àvia i quan vam ser davant de l'Ateneu ens vam fixar que hi havia llum (...) estava ple de soldats (...). Vam anar a can Mollet. L'endemà al matí, per la via del Nord, vam anar a sortir a la masia de cal Ros¹¹; les bótes del vi estaven obertes, eren basses¹²... vam

La nena i l'avi, en una fotografia que es van fer al costat de l'estàtua de Colón, a la Rambla de Barcelona, per enviar al Rossend. Aquest, en rebre-la va quedar tan impressionat per l'estat de la filla, que volia tornar.

11. Aquesta masia es troba ara dins del recinte de l'Institut de Seguretat de Catalunya, tocant a la deixalleria.

12. Josep Colomé el 20 de març de 2009 ens explicava: «Els camperols, a can Ros van fugir i perquè els feixistes no se n'aprofitessin van rebentar les bótes de vi. Jo hi vaig anar i vaig poder arreplegar encara mongetes que s'havien de rebatre, me'n vaig emportar un feix, que encara les vam rebatre allà a casa i vam poder menjar mongetes». La Col·lectiva de Camperols, vinculada a la CNT hi tenia la seu.

anar passant pel bosc de can Pantiquet, vam passar la via, tornava a haver-hi bosc i llavors pujaven un o dos tancs, eren de riure però ens vam amagar, llavors vam travessar i davant del Feliu del Bosc (que li diuen cal Pantiquet però no, els bosc sí que ho és, però la casa és del Feliu del Bosc) travessaves la riera i sorties a un camí de carro i arribaves a cal Mollet i a cal Pujol. Allà ens hi vam estar uns vuit dies. Tot érem canalla, dones i dos vells. Ens van posar a dormir en una habitació a dalt i donava a sota d'una finestra. A la nit jo sentia clic, clic, clic... aquí ràdio Sonsoneti, o una cosa així i deien que era una emissora. No sé si abans també hi eren, perquè els de casa meva parlaven fluix i no els entenien.

El meu pare va estar a França dos anys; quan l'avi va tenir els avals per-

La vella masia de can Mollet.

què pogués tornar, el va haver d'anar a buscar a la frontera; llavors va estar, primer a Figueres, després el van portar a Reus i finalment a un hospital del carrer de Tallers de Barcelona¹³ per fer feines d'auxiliar d'infermeria. Tot ple-gat, va tornar a Mollet al cap d'uns tres anys.

En Rossend, el primer de l'esquerra dels que estan asseguts a terra, amb els companys de l'hospital del carrer de Tallers de Barcelona, on el van enviar a complir treball obligatori en tornar de l'exili el 1941-42.

13. L'antic convent dels pares paüls, ocupava tot l'espai de l'actual plaça Castella. El 1808 passà a ser Hospital militar; per un temps fou fàbrica de tabac i després va tornar a ser hospital militar. Va ser enderrocat el 1943. <http://www.poblesdecatalunya.cat/element.php?e=2450>

b) Paquita Gimeno Durà

Entrevista: 12 de març de 2009

Jo vaig fer 9 anys el 20 de juliol [del 36] i la guerra va començar dos dies abans. Nosaltres ens en vam donar compte el dia 19, que era diumenge, perquè pel carrer passaven camions amb molts milicians, amb escopetes. M'havien regalat un *colmado* i estàvem al portal jugant quan van començar a passar els camions, totes les amiguetes cap a casa i jo, ai, el *colmado*... I l'endemà ja van dir que l'església estava cremada i nosaltres, a jugar per allà. Hi anàvem a buscar figuretes, caps d'angelet, aquestes coses...

Jo sóc del 1927. La mare es deia Consuelo Durà Mingarro i el pare Vicente Gimeno Domínguez. Nosaltres, al carrer Berenguer hi teníem botiga i al carrer del darrera, a Lluís Duran, teníem una carboneria. La botiga nostra era coneguda com el Plats i Olles. Jo era la Paquita de can Plats i Olles i el meu germà el Vicenç de cal Carboner. Els meus pares des de joves que es van casar i van anar a viure allà. Veníem de tot: vidre, estris de cuina... recordo que quan es casava algú venien a buscar un joc de cafè, una fruitera, *alfombres*, de tot. Per Nadal figures de pessebre, per la Palma venien palmons, pels Reis joguines, es guanyaven molt bé la vida...

Recordo d'anar a jugar a la pastisseria de cal Fortuny, que tenien al carrer Ventalló. Passàvem per allà a buscar la Joaquina i anàvem cap a col·legi. [A prop de casa] hi havia una casa de *grasioses* que en deien Clotet; després de casa hi vivia una modista i al costat una *lecheria* que era parenta del Solé Tura, la Laieta, que tenia tres filles: la Maria, la Rosa i la Neus (que van ferir la Rosa al bombardeig dels Quatre Cantons). Jo recordo on vivia el Jordi Solé Tura; tenien el forn, jo hi anava a comprar el pa. Nosaltres vivíem de lloguer; en

aquella època era el número 128, ara és diferent. A la cantonada, al davant de la font, hi vivia l'encarregat de la central elèctrica, al costat hi vivia la llevadora, la senyora Aguilar, que a la guerra la van tancar a la presó. Van dir que l'havien denunciat, que tenia una emissora. Tenia un noi que era molt amic nostre, de la meua edat, que es va quedar sol. Era una dona amb molt caràcter, era molt bona persona, per nosaltres. Mentre ella era a la presó van posar refugiats a casa seva, aquelles coses, sí. Vivia al costat d'aquesta torreta que encara existeix, el senyor d'allà era l'encarregat de la central elèctrica, es deia Escanilla. Jo hi anava a jugar, és clar, érem veïns, tenien tres nois, que després el gran es va fer capellà. Al ciment Pagès hi havia l'encarregat que vivia amb la família, hi anava a jugar molt, jo. Hi teníem amics, sobretot amb la família de l'Angeleta Armadans, érem molt amigues. I després de la riera, una mica més enllà però no gaire, ja hi havia el safareig.

El meu germà era molt aficionat a les bicicletes i era molt amic de ca l'Isern, que llavors s'estaven a la vora de l'estació. No estudiava però tot el dia estava corrent en carreres de bicicletes, per la Festa Major i així. Era de la quinta del biberó i l'any 1939 estava al front de l'Ebre. Però llavors el van portar a l'hospital. Quan va sortir li van dir: no hi tornis a la guerra, perquè això ja s'acaba, i va venir a casa.

Del bombardeig dels Quatre Cantons jo em recordo molt del doctor Rosés, perquè anava a col·legi amb la seva filla, als Col·legis Nous. Aquella nena, el seu pare estava divorciat i vivia a l'estació del Nord, en un pis que era com una torre, molt maca, i a mi em cridava molt l'atenció, perquè en aquella època, això de pares separats no ho havia sentit mai. Era una nena rossa, molt bufona, amb el seu germa-

Carrer Berenguer III. Les cases de l'esquerra, des de la cantonada, són la torre de l'Escanilla (l'encarregat de la central elèctrica), la casa d'Antònia Aguilar... i la botiga de Plats i Olles de Vicente Gimeno i Consuelo Durà. Al davant hi havia la casa de pagès de cal Fausto, on Paquita Gimeno, el seu germà i la mare van viure uns mesos, quan van tornar de l'exili.

net. I pobreta, després, quan va passar lo del bombardeig ja no ens vam veure mai més. [De metges] recordo el doctor Tiffon, el doctor Puigcercós i el doctor Rosés. El doctor Tiffon van explicar que va marxar cap a França; vivia molt a prop de l'estació de França. El Dr. Puigcercós era el que teníem nosaltres, vivia a Berenguer III, era el més famós, diguem. Jo el recordo, era un senyor gran. Durant la guerra no va marxar (...). I del doctor Rosés, pobret, que va morir al 38... me'n recordo molt, jo tenia 10 anys quan va morir, l'estic veient en aquest senyor, sí, quines coses! (...) Al bombardeig del 38 va morir molta més gent [que al 39], però a mi em quedava més apartat de casa. A mi el doctor Puigcercós em va fer un *vale* perquè em donessin llet i sucre, deien que tenia albúmina però era una infecció. Anàvem a fer cua per menjar. Jo tenia 10 anyets i havia anat a Parets a fer cua perquè venien peix,

venien sardina. L'últim any quasi ja no hi vaig anar. De l'agost del 38, de les vacances, ja no vaig anar més a col·legi perquè havia d'estar a la botiga i jo era la que anava a comprar; recordo comprar carn de cavall, llevar-te a les 4 del matí i anar a fer cua. Al Sindicat també havíem de fer cua per patates. Com que nosaltres teníem un hortet, teníem fruites i verdures. Recordo que el meu pare, pobret, feia poc que havia sembrat faves [quan va morir] i la mama deia, ves qui les deu haver collit? Clar, ja no hi érem, nosaltres!

Al bombardeig de Granollers del 38 jo hi vaig ser, amb el meu pare. La mama, per la botiga, comprava a magatzems de Granollers i jo cada dijous agafava l'autobús i me n'anava a Granollers als magatzems: «mira que diu la mama que per favor...» «Oh, nena si no en tenim»... però si portava una olla o un gibrell, llavors la mama ho canviava a Mollet per pa. A vegades

hi havia anat amb el meu pare i el dia del bombardeig de Granollers no hi havia res, però hi anàvem amb el meu pare amb el carro... no ho recordo gaire, em sembla que ja sortíem i vam sentir... Sé que el papa va dir: *anem-sen...* Quan vam arribar [a Mollet], la mama espantada, perquè sabia que érem a Granollers, que va morir tanta gent, però d'això me'n recordo més vagament. Jo era més petita, com que no em va afectar tant a mi... havíem estat al mercat, no sé quin mercat hi deuria haver perquè no hi havia res de res, però encara hi havia gent que una peça de roba, aquelles coses... Cada dijous hi anàvem, o jo sola o amb el papa, per sistema.

Dels refugis, recordo el de Can Fàbregas, nosaltres hi anàvem a jugar. Quan sentíem els bombardejos no teníem tendència a anar als refugis, teníem tendència a anar als horts, als camps, que deien. Hi havia una casa de pagès que en deien a ca l'Enciamet, que venien llet i anàvem cap allà. I després, també a agafar un palet i posar-nos-el a la boca. Moltes vegades, a la nit, deien,

ai, que venen els avions ... (no recordo el nom que deien), ens llevàvem i apa, que en aquella època per nosaltres era com d'emoció... La porta d'entrada del refugi era a l'altra cantonada dels ciments Pagès. En aquella època era molt maca aquella fàbrica, molt ben construïda. Nosaltres hi anàvem a jugar. En canvi, refugiar-nos-hi no se'ns va ocórrer mai. Ens semblava que als camps, als horts, no havia de passar res.

(...) Hi havia una fàbrica de material de guerra, ho recordo perquè nosaltres érem nenes i a l'altra banda del Besòs, al començament, passat el riu, davant de la Derbi, hi havia com una fabriqueta i nosaltres hi anàvem perquè deien: hi ha bales, hi ha balins i jo recordo que trobàvem per terra balins... *algo* hi havia de material de guerra, perquè nosaltres anàvem a jugar per allà¹⁴.

[L'any 1939] Recordo que era el 25 de gener i devien ser 2/4 de 5 de la tarda, perquè quan va acabar el bombardeig i jo vaig anar a veure on hi havia el meu pare ja fosquejava. El meu pare venia de prop de l'estació que hi vivia un germà (jo anava a l'estació perquè havien dit que hi havia un tren de mercaderies que hi havia menjar). Anàvem dues o tres amiguetes i em va dir: on vas? I jo vaig dir, a l'estació i [ell va dir: hauríeu d'anar] cap a casa, que ja es fa fosc, i vam dir: no, que hi ha un tren de càrrega i anem a buscar menjar. Molt bé, a veure, doncs, cuidado, eh? Ell va anar cap a casa i nosaltres a veure el tren: feia un parell de dies que hi era; es veu que al començament sí que hi havia menjar, és clar, quan la gent ho va saber, s'ho van emportar i quan hi vam anar nosaltres ja només hi havia garrofes, però en aquella època, hasta això era bo! Però va ser arri-

44

Lloc on hi havia hagut el taller Rabasa on es reparaven motors d'avions de guerra

14. El taller de Simeó Rabasa estava confiscat pel govern de la República, que el feia servir per reparar motors d'avions de l'exèrcit. <http://www.tv3.cat/elmeuavi/rabasa/tablaclonologia.htm>

bar i ja van començar a tocar les sirenes i començar el bombardeig. Vam baixar del tren i vam anar cap aquells camps que ara hi ha moltes cases però aleshores tot eren horts, a prop de l'estació de França.

Quan va passar tot, jo vaig anar corrents cap a casa i vaig dir: mama i el papa? I ella diu: no, que ha anat a l'hort. Teníem un hort amb una barraqueta i el meu pare, com que explicaven que venien els italians i els moros i s'ho emportarien tot, va pensar: ho amagaré en aquella barraqueta perquè eren els diners que tenien... i se'n va anar amb un sac, tot el que tenia, i va agafar aquell camí que trencava —que ara tot són cases però aleshores tot eren horts—, per darrera la riera. Jo me'n vaig anar cap a l'hort i quan vaig arribar als safarejos aquells, el vaig veure allà, recolzat en un safareig... i va passar una senyora i em va dir: ves-te'n cap a casa, que al teu pare ja no li pots fer res! Jo allà només vaig veure el meu pare, recolzat en el safareig, que no vaig baixar perquè no em vaig atrevir, estava tot voltat de bombes, va quedar com un sot, allò. En devien deixar moltes... Vaig anar a casa i li vaig dir: mama, el papa és mort. I en això que va arribar el meu germà, que feia vuit dies que havia vingut de l'hospital. Llavors hi va anar corrent i... total. El pare es va emportar els diners al safareig amb la intenció d'amagar-los, però amb el bombardeig es van escampar, van quedar per allà i aquell senyor que es va cuidar de l'enterrament va trobar la cartera; uns quants bitllets hi havia però no va recuperar els del sac ni algun paper que es veu que era important...

El meu pare tenia un germà que es deia Jaume Gimeno Domínguez i vivia molt a prop de l'estació, al carrer

Fotografia de Vicenç Gimeno i la seva filla Paquita, feta poc temps abans de morir, que Vicenç portava a la cartera en el moment del bombardeig.

Berenguer III; treballava a la Pelleria. La filla devia tenir un anyet. El seu cunyat havia sigut president de la CNT, el Josep Domínguez¹⁵. Llavors el meu oncle va dir: hem de marxar perquè ara entraran i ens acabaran de matar a tots. Va dir: anem cap a França. Va marxar per por, no perquè hagués fet mai res. La meva mare tenia un carro. Si el bombardeig va passar a les 5 de la tarda, a les 10 ja ens anàvem per aquests mons de déu. A casa del meu oncle hi vivia un senyor que era amic i el meu oncle li va deixar diners perquè l'enterrassin. Vam marxar el 25 de gener de Mollet i vam arribar el dia 9 de febrer a la frontera, al Pertus (...).

Quan vam arribar a la frontera ens van posar en uns autocars fins a Marsella. Allà ens van posar en uns trens i alguns van anar a llocs —ho vaig sentir explicar a la meva mare— que no estaven gaire bé. A nosaltres ens van portar a 30 km de Marsella, a Saint Zacharie; era un col·legi dels nens que

15. Josep Domínguez i Mitjavila va ser escollit regidor de l'Ajuntament molletà el 16 d'octubre de 1936.

anaven a estiuajar allà, els alumnes de Marsella. Amb nosaltres es van portar molt bé, tant la gent del poble com els que s'encarregaven d'aquesta colònia. Però la meva mare el que volia era tornar a Mollet, i el meu germà sobretot.

Vam marxar de Mollet amb el meu oncle, la seva dona i una criatura. Allò va ser una tragèdia, perquè a més a més portaven el seu sogre que estava invàlid, en el carro i la seva mare, la meva àvia, però quan vam arribar a la frontera, a ells no els van deixar passar perquè eren massa grans. El que no recordo és com van retornar a Mollet, perquè el carro sí que hi va retornar. Algú els deuria portar, no sé, perquè després un altre carboner d'allà ens el va comprar i se'l va quedar, el carro. (...)

El meu germà va passar la frontera per separat, va anar al camp d'Argelers. De seguida que vam tenir contacte va dir: «mama, anem-nos cap Espanya». En aquell poble que estàvem

nosaltres, hi havia uns nens amiguets que se'n van anar perquè van dir: «vin-drà una guerra¹⁶» i de fet va ser així, perquè al setembre d'aquell mateix any va ser així, sí. Quan vam arribar a Mollet representava que érem fugitius, al meu germà el van posar en un camp de concentració; de seguida vam demanar avals a l'Ajuntament i el van avalar i el van deixar. Ens van donar la cartera que portava el meu pare, amb uns quants diners que també eren bruts de sang, tot era brut de sang. El van enterrar a terra, al cementiri de Mollet, aquell senyor ens ho va ensenyar, amb una creu i el seu nom, i prou.

Vam estar vivint a casa d'uns amics a davant mateix de la font, que llavors era una casa de pagès, a can Fausto¹⁷. A la meva mare i a mi, a l'Ajuntament ens van atendre molt bé. La casa no era nostra, que era de lloguer, la van buidar, perquè devia ser la norma i ho portaven en un magatzem, passada la carretera, a prop de l'estació del nord. Ens van dir: si voleu anar a recollir alguna cosa... i vam recollir la màquina de cosir, coses que hi havien dut que valien la pena. En aquella època, a la botiga, de gènere no n'hi havia gaire perquè durant la guerra ja no... però fèiem intercanvi. Si venia un pagès de Martorelles a buscar una cassola ens donava un quilo de mongetes, suposem, no? L'últim any ja no n'hi va haver més, que la meva mare sempre renyava el meu pare perquè deia: per què et vas vendre els últims serrallons de carbó, que això ens hauria servit per intercanvi? La botiga va quedar pràcticament buida perquè tot va anar desapareixent entre l'any 38 i 39. Alguna cosa va quedar, mobles, però ens va ajudar. Sobretot, la màquina de cosir, perquè me l'havia regalat la mare quan

46

Paquita Gimeno, el 12 de març de 2009, durant l'entrevista. Fotografia: Àngels Suárez.

16. Es refereix a la Segona Guerra Mundial.

17. Era a l'actual número 47-49.

jo vaig fer 10 anys. Fixa't tu que jo no sabia cosir ni res. Però a l'agost vam anar a viure a Montgat, perquè hi havia la família de la meua mare. Ho vam perdre tot, vam passar-ho molt malament. A Mollet estàvem bé perquè teníem la botiga. La mort del meu pare ens va repercutir molt, perquè sinó, haguéssim continuat a Mollet amb la botiga.

c) Raül Alcalay Rosés

Entrevista: 14 de maig de 2009

Enric Rosés Bruzos neix a Barcelona el 7 d'octubre de 1898. Arriba a Mollet el mes d'octubre de 1926 i viu uns mesos al carrer de Jaume I. Té 27 anys, és solter i l'acompanya la seva mare Carme Bruzos Tasqué, de 57 anys, vídua, i Ramon Olivella Farret, de 26 anys, un jornalero de Castellet. Pocs mesos després va traslladar-se al carrer de Santa Perpètua (actualment Rafael Casanova), molt a prop del pas a nivell de la via del tren, en una casa de l'Estevet de la Bòvila. Casat amb Matilde Folch, el 3 de setembre de 1927 neix la primera filla del matrimoni, Ana Maria. En les tasques de la llar tenen l'ajuda d'una minyona, Flora Mestre Fonts, natural de Vespella (Tarragona). El juliol de 1932 mor la seva mare i el 7 de setembre del mateix any neix el segon fill de la parella, Enric Rosés Folch. L'any 1936 la família té l'ajuda de dues minyones, Carme Nicolau, una noia del Vendrell de 30 anys i Josepa Suñol de Sant Fost, de 16 anys¹⁸. El doctor Rosés, com a persona i com a metge, de seguida es va fer

estimar pels molletans i molletanes. Ajudava tothom qui podia, anava a jugar al billar (la seva gran passió) al Cafè del Coro, feia tertúlies amb els vilatans... Diversos testimonis en donen fe:

«A mi, el doctor Rosés, un any abans de morir, em va curar el cap. Em van tirar un cop de roc, allà a la rectoria, jugant, sense voler; el senyor Canals, el farmacèutic de la plaça, em va dir que era cosa del metge. Al dispensari de l'Ajuntament hi havia una dona que li deien la «Gueunya». Van anar a buscar al senyor Rosés al Cafè del Coro, que li agradava molt jugar al billar i li van dir: «allà hi ha un *nanu* que li han obert el cap» i ell va dir: «ara acabo la partida i vinc»! «I sí, em va curar»¹⁹.

«Una vegada, quan jo era un *nanu*, em vaig fer mal al canell. Vaig anar a la farmàcia i allà hi havia el doctor Rosés. M'ho va mirar, va agafar una canya que hi havia per allà, m'ho va immobilitzar i lligar i em va dir, apa, a córrer! Encara em funciona»²⁰.

«El senyor Rosés era molt bon home. Un dia em vaig fer mal al genoll i passava per allà i em va dir: no és res, t'ho rentes bé amb aigua i ja està. I si te'l trobaves pel carrer i li deies: em fa mal l'estómac, doncs agafava un paper, hi escrivia una cosa i et deia: ves a la farmàcia que et donin això i te'n prens tres gotes al dia. Era una persona molt propera»²¹.

«El doctor Rosés era un polític net carregat de bona fe. Un bon metge a qui li agradava amb bogeria jugar al billar»²².

18. Padró municipal de Mollet de l'1 de desembre de 1926 – altes, arxivador 8739.

19. Entrevista a Ramon Coll, Notes 24, pàg. 74 a 80.

20. Pere Torrents, 21 d'abril de 2009.

21. Entrevista a Àngel Castellón Martínez, 11 de juny de 2009.

22. Joan Solé Tura, *Mollet, una mica d'història*, Gráficas Aster, Mollet del Vallès, 1981.

Enric Rosés s'implica en la política local. Participa en reunions i conferències, escriu als diaris i té càrrecs de responsabilitat.

Raúl Alcalay. Havien destinat el meu avi, Enric Rosés Bruzos, a Mollet. El dia del bombardeig, el 8 de gener de 1938, li havien assignat un vehicle per anar a veure els malalts; l'àvia es va pensar que l'havien bombardejat amb el cotxe. Ell era d'ERC i amic de Companys; havia participat en mítings polítics i era anticlerical; una vegada va fer un discurs que va enfadar molt la família; deia que no volia una Espanya negra sota la sota-na dels capellans, això ho va dir en públic. La seva dona es va enfadar molt.

48

Hem trobat un article que Enric Rosés havia publicat a *Nostre Ideal* l'any 1928 on defensava el respecte a la idees religioses, però és possible que en la mesura que prenguéssin força l'oposició dels poders conservadors i religiosos a les propostes de la República, Rosés s'anés indignant. (Annex 1)

Raúl Alcalay. La llàstima és que va morir amb 39 anys, no va tenir temps de fer res. Però si no hagués mort, hagués hagut de fugir, perquè l'haguessin enganyat.

Enric Rosés participa en les activitats del Centre Nacionalista, que agrupava la Lliga Regionalista i Acció Catalana. L'any 1921 inicien la publicació del butlletí *Nostre Ideal*²³;

dirigit i escrit en gran part per Josep Sans Rosell, hi col·laboraven homes com J.B. Turull, Vicenç Camps, Jacint Oliveras, Isidre Falguera i Vicenç Torrents. Rosés n'era un dels col·laboradors més constants fins que l'octubre de 1930, una colla de joves que formaven part del Centre Catalanista Republicà se'n separen. Qüestionen el paper preponderant de l'Església, aspiren a l'autogovern de Catalunya i rebutgen el pactisme amb Madrid (feia poc que s'havia signat el Pacte de Sant Sebastià amb l'objectiu d'enderrocar la monarquia)²⁴. Josep Fortuny, en un article a *Nostre Ideal*, el 28 de setembre de 1930, deixa constància de l'escissió²⁵. El 8 d'octubre de 1930 surt el primer número del butlletí *Lluita*²⁶; Enric Rosés n'és l'ànima i director fins a la fi de la seva publicació, el 1936 i entre els col·laboradors trobem Pelegrí Pi, Rossend Ràfols A. Jimeno, Frederic Ros, Bonaventura Ametller, Joan Planellas, Joan Pedrerol, Josep Fortuny, Joan Moly, Ramon Nubiola, Feliu Tura, Josep Almeida... (Annex 2)

Des de l'any 1930 fins al 1933, les crítiques dels uns als altres són constants. Josep Sans i Enric Rosés fan de la ploma una arma dialèctica per exposar les seves diferents visions de la política, que en alguns casos, arriben a afectar la pròpia vida professional i personal, com en el cas d'un article en relació amb les eleccions al Col·legi de Metges de Barcelona²⁷ o quan Sans critica Rosés per haver fet una conferència

23. Massaguer, M.A., «La Segona República a Mollet», pàg. 39 a 44, Notes, 1, CEM, 1987.

24. Bosch, Anna, «L'alcalde Fortuny, notes biogràfiques», pàg. 38 i 39 NOTES 5, CEM, 1991.

25. Josep Fortuny i Torrents. Una biografia política. Joan Corbalán i Antoni Lardin. Pàg. 81.

26. L'any 1936 deixa de publicar-se.

27. *Nostre Ideal*, núm. 87, 10-4-1931.

pocs dies abans de la mort de la seva mare²⁸.

Rosés, tant en un butlletí com en l'altre, defensa un catalanisme al marge de Madrid i parla de temes com la importància de la república, la separació església i estat, l'honestat que ha d'acompanyar els polítics, la llibertat d'expressió, el caciquisme a l'hora de les eleccions municipals, l'escola pública i gratuïta, etc²⁹.

Sabem que, com a metge, l'any 1933 entra a formar part de la Junta de la Secció Comarcal de l'Alt Vallès en el Sindicat de Metges de Catalunya, juntament amb el també metge molletà Bonaventura Puigercós³⁰. La darrera notícia de les activitats professionals d'Enric Rosés és ja en plena guerra civil, quan el juliol de 1937, el Consell d'Empresa de la fàbrica de sedes Ros-Campaña, col·lectivitzada aquell any, davant la preocupació per les nombroses baixes laborals, nomena Enric Rosés «metge inspector per a totes les baixes que es presentin»³¹.

La seva manera de concebre la política l'expressa clarament en els articles que va escriure. En reproduïm un parell: el primer es titula «Ciutadania» publicat a *Nostre Ideal* i el segon es titula «Recursos del caciquisme», publicat a *Lluita*. (Annexos 3 i 4)

Raúl Alcalay. La mare del meu avi era gallega; havia enviudat i vivia amb ell, però no hi havia gaire bona relació. Era fill únic i va estudiar Medicina. Va

conèixer la seva futura dona, Matilde Folch, a la Universitat, perquè ella estudiava Filosofia i Lletres. Anaven a patinar junts, em deia la meva àvia. Feien campana i patinaven. Recordo que comentava que ell va ser dels primers alumnes que va inaugurar l'Hospital Clínic, en aquell gran edifici. Va fer una investigació durant la qual va descobrir l'agent causal de les febres mediterrànies (que són unes febres que hi havia aquí): era la paparra dels gossos.

La malaltia de les febres mediterrànies era molt comuna en aquella època. Començava de manera sobtada, amb febre i artromiàlgies. Al cap d'uns dies apareixia una erupció que afectava sobretot els palmells de les mans i les plantes dels peus. Al lloc on havia picat la paparra apareixia una úlcera petita, amb un centre fosc i una aurèola vermella³².

Raúl Alcalay. Quan l'àvia Matilde va anar a viure a Mollet amb el seu home, va començar a tenir conflictes amb la sogra, una dona amb molt de caràcter; jo crec que això va ser una de les causes de la separació, van petar per això, segons explicava ella.

«Del bombardeig dels Quatre Cantons jo em recordo molt del doctor Rosés, perquè anava a col·legi amb la seva filla, als Col·legis Nous. Aquella nena, el seu pare estava divorciat i vivia a l'estació del Nord, en un pis que era com una torre, molt maca, i a mi em cridava molt

28. *Nostre Ideal*, 23-7-1932 Sans critica que Rosés fes la conferència «Cultura Física» al local de «Unión Patriótica» i li retreu que sa mare era al llit a punt de morir.

29. Al final d'aquest article hi ha una relació de tots els articles que hem trobat publicats a *Nostre Ideal* i a *Lluita*.

30. *La Gralla*, Granollers, 3-7-1933. Junta presidida pel metge granollerí Alfred Canal.

31. *La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès*, M. Àngels Suàrez, pàg. 139.

32. Informació clínica. Laboratori de Referència de Catalunya, SA.

l'atenció, perquè en aquella època, això de pares separats no ho havia sentit mai. Era una nena rossa, molt bufona, amb el seu germanet. I pobreta, després, quan va passar el bombardeig ja, no ens vam veure mai més»³³.

Raúl Alcalay. L'any 36 o 37 Matilde Folch va guanyar una plaça de directora a l'Institut Obrer de Sabadell i va marxar a viure allà.

La vocació educativa li venia de família. La seva mare, Maria Anna Guimerà Saló, quan es traslladà de Barcelona al Vendrell, el 1892, va obrir un centre educatiu per a nenes, que va anomenar Colegio Ibérico, a la casa del Portal del Pardo³⁴. En un article a la revista molletana *Nostre Ideal*, el 21 de desembre de 1929 titulat «Es un deure imitar lo bo», Matilde Folch ja exposa la seva visió, que compartia plenament amb Enric Rosés, tal com mostra l'article «L'escola única» publicat per aquest a *Lluita* el 15 de novembre de 1931. (Annexos 5 i 6)

Després d'acabar els seus estudis de Filosofia, Matilde Folch inicia una intensa vida intel·lectual. A principis dels anys trenta ja trobem notícies relacionades amb la seva activitat literària i pedagògica en diferents indrets de Catalunya. El 28 d'octubre de 1930 publica un article titulat «Lloable actuació del

Comte de Güell» a *La Veu de Catalunya*. El 22 de novembre de 1934 *La Vanguardia* publica una notícia breu del corresponsal d'Olot: «Ha sido encargada la explicación del curso de Preceptiva Literaria del Instituto de Segunda Enseñanza de esta ciudad a doña Matilde Folch Guimerà».

Però l'afer on s'implicarà a fons és en la docència a l'Institut Obrer de Sabadell³⁵. El Ministerio de Instrucción Pública y Sanidad de la República, el 21 de novembre de 1936 havia decidit donar una oportunitat als nois i noies que, havent passat l'edat d'escolarització, volguessin estudiar, amb l'objectiu de formar-se. Havien de tenir entre 15 i 35 anys. Als instituts obrers s'impartia un batxillerat en quatre semestres i després s'ingressava a la universitat. L'alumnat rebia un ajut econòmic i els que vivien fora, tenien allotjament. El 10 de març del 1937 es crea a Sabadell el segon Institut Obrer de l'estat espanyol i primer de Catalunya. Es va instal·lar a l'Escola Industrial i els alumnes interns residien al convent de les serves de Maria. Les classes van començar el 20 de juny de 1937, amb 70 joves.

Raúl Alcalay. Quan va acabar la guerra no li van reconèixer el títol perquè van trobar el nom de l'Enric Rosés en un fitxer de la maçoneria.

Una de les primeres mesures que el govern franquista prenia en ocu-

33. Entrevista a Paquita Gimeno, 12 de març de 2009.

34. «Aproximació a l'estudi historicoartístic de l'edifici del portal del Pardo del Vendrell», pàg. 14.

35. Tota la informació relacionada amb la creació dels instituts obrers republicans ha estat extreta de diferents números consultats de la *Gaceta de la República*, especialment els núm. 73 i 313. També, de l'article «Sabadell i l'Institut Obrer de Segona Ensenyança 1937-1939» de Cristina Escrivà i Moscardó (Coordinació Associació Cultural Institut Obrer de València) consultat a la següent pàgina web: <http://www.ceibm.org/cristina04.html> i altres webs amb informació: <http://www.memoriacatalunya.org/assets/pdf/Octavetamaig.pdf>, http://www.vilaweb.cat/www/noticia?p_idcmp=1565899, <http://www.geocities.com/micacoweb/memoriabdn.htm>, <http://escltxa-borriana.blogspot.com/2008/09/presentaci-llibre-los-institutos-para.html>

par poblacions era la depuració dels ensenyants. El Ministerio de Instrucción Pública, el 28 de gener del 1939 (BOE del 3 de febrer), regulava la depuració del magisteri català; des de Saragossa, la comissió depuradora enviava els expedients dels mestres catalans tramitats a les comissions depuradores provincials pertinents. Tot el personal d'ensenyament havia de demanar que li obrissin un expedient de depuració; si el passava, podia tornar a ensenyar; si no, en quedava exclòs.

Les comissions que estudiaven els expedients examinaven la conducta pública i privada dels docents. Si hi havia sospites de col·laboració en organitzacions d'esquerres, d'haver-se implicat en política durant la República i la Guerra Civil o de pertànyer a la maçoneria... no se'ls permetia tornar a ensenyar, però també eren exclosos per la seva conducta privada (divorciats, conductes morals o sexuals considerades irregulars) o per la religió (ateus o practicants d'una religió diferent de la catòlica).

La depuració a l'ensenyament va trencar la tradició pedagògica catalana, ja que en va excloure les persones compromeses amb les reformes republicanes i va tallar els esforços de renovació pedagògica i científica propers a les experiències pedagògiques més avançades de l'Europa de l'època³⁶.

Per a una dona dedicada a la docència amb compromís i passió, això va ser un cop molt dur. Però Matilde Folch no s'enfonsa. Busca ajuda i aconsegueix obrir una acadèmia on continua ensenyant.

no 177

Ruego a Vd. que dentro el plazo de 48 horas se sirva pasar por esta Comandancia Militar, con el fin de hacer efectiva la multa de 100 pesetas (Cien) que le ha sido impuesta por figurar en la fachada de la casa de su propiedad, calle Dos de Mayo nº 51, un letrero en catalán.
Dios guarde siempre a España, y a Vd. muchos años.
Badalona 5 Julio 1939.
AÑO DE LA VICTORIA.
EL COMANDANTE MILITAR.

DON PEDRO ROSELLÓ ACETS.-C/Enrique Borrás nº 22.
C I U D A D

Document on s'imposa una multa a Matilde Folch per tenir en català el rètol de l'acadèmia (5 de juliol de 1939)

Raúl Alcalay. L'ajuda Pere Roselló Acets, un militar company de Franco, però republicà, que els feixistes van respectar. Va obrir una acadèmia a nom d'ell al carrer Dos de Maig, 51, a Barcelona, on donava classes i va contractar catedràtics represaliats d'instituts, que eren gent molt bona. Les famílies que no volien portar els fills a l'escola pública o religiosa, anaven a l'Acadèmia Folch. Hi va passar gent com Raventós i altres personatges que després han estat grans intel·lectuals... El rètol de l'acadèmia estava en català i els van posar contínues multes per aquest motiu. Els falangistes li van dir que havia de despatxar tots els catedràtics que hi ensenyaven perquè eren

36. Tot això ho explica molt bé Francisco Morente, en el treball «La depuració a l'ensenyament», publicat al llibre 1939 Barcelona any zero (1999) editat amb motiu de l'exposició el 1999 a Barcelona al Museu d'Història de la Ciutat. <http://mediterrania.bloc.cat/post/2741/184323>

republicans i que havien de portar camisa blava i ensenyar «las esencias del régimen». La meua àvia va dir que no havia aixecat mai el puny i que tampoc no pensava aixecar la mà. I va tancar. Era a principis dels anys quaranta. Amb l'arribada de la democràcia a Espanya, tots els càrrecs dels 36 van ser rehabilitats i llavors va poder cobrar la pensió. Va ser, potser, l'únic bo que li va passar.

L'àvia deia que allò dels Quatre Cantons havia sigut un atemptat, que era premeditat, aquest bombardeig, que hi havia una quinta columna d'espionatge dels de dretes, que tenien una emissora i comunicaven els objectius possibles interessants i els bombardejos.

S'anomenava «quinta columna» les persones que feien treball polític i militar en el mateix territori de l'adversari. Així, si parlem d'una zona republicana, era la gent que treballava per al sector franquista alçat contra la república. Segons diversos testimonis, a casa de la senyora Antònia Aguilar, al c/Berenguer III, hi havia un aparell radiotransmissor on ella i altres persones passaven informació al bàndol franquista. Tanmateix, la hipòtesi que el bombardeig dels Quatre Cantons fos un atemptat contra el doctor Rosés, no sembla que tingui cap base creïble.

Raúl Alcalay. Ella estava convençuda que l'havien anat a buscar a ell. Quan els franquistes van entrar, la meua àvia ho va cremar tot, perquè com que ell era maçó... però no li va servir de gaire perquè els feixistes van agafar les llistes del Gran Orient d'Espanya i de les lògies maçòniques. Pel fet de ser maçó era pena de mort!

Ana Maria Rosés i la seva mare, Matilde Folch (oli pintat el 1942 per Alfredo Palmero, catedràtic de Belles Arts i company de Matilde Folch a l'Institut Obrer de Sabadell, que un cop acabada la guerra, es va refugiar un temps a casa de Matilde, al Vendrell)

Després del bombardeig dels Quatre Cantons, el cos d'Enric Rosés Bruzos és portat al Cafè del Coro, el lloc on tantes estones havia passat jugant al billar i fent tertúlia; allà, la gent de Mollet li ret homenatge. El seu fill, Enric Rosés Folch va anar a parar a l'Hospital de Sant Pau de Barcelona, on morí el mateix dia. Tenia 5 anys. L'Anna, la seva germana de 10 anys, és ferida de metralla, però se salva. Una setmana després, el 15 de gener, Matilde Folch formalitza la compra d'un nínxol al cementiri de Mollet, el número 776, on hi enterra l'home i el fill³⁷. Mai més torna a Mollet.

37. Font: registre del cementiri municipal. Ajuntament de Mollet. L'any 2000 el nínxol passa a altres propietaris.

Raúl Alcalay. No sabem de quina logia era, l'àvia potser sí que ho hauria sabut, perquè ella va contactar amb els de la seva lògia a Veneçuela. La seva vida ha sigut d'un fondo tràgic. Tota la nostra vida queda marcada pel bombardeig dels Quatre Cantons.

«Un dia que estava jugant una partida de billar amb el metge del poble, el doctor Rosés, les sirenes van alertar que s'acostaven avions enemics. Jo em vaig ajupir, com sempre, sota la taula, i el metge, en contra del que acostumava a fer, va marxar cap a casa»³⁸.

«El doctor Rosés, que vivia cap allà dalt a l'estació, pujava amunt cap a casa seva i passava pel davant de casa. La meva germana, com que era el moment d'alarma, estava a fora al carrer, al darrera del doctor Rosés. La metralla el va matar i també li van matar un *nanu*, perquè no es va estirar a terra; es va quedar com ajupit i a la meva germana, que devia tenir vuit o nou anys, no la va matar, o sigui que és viva gràcies al doctor Rosés»³⁹.

«Nosaltres vivíem al dispensari del doctor Tiffon. A davant de casa van matar el doctor Rosés, encara recordo que anava amb *sombrero* i amb l'explosió va quedar encastat a les reixes de la finestra de l'habitació meva, que donava a fora al carrer»⁴⁰.

Raúl Alcalay. Quan va haver-hi el bombardeig, ella s'estava a Sabadell i van quedar amb la seva filla, soles; l'Enric havia mort i l'Enriquet també. La meva mare estava ferida del bom-

bardeig: tenia metralla a la cama, però la van curar. En canvi l'Enriquet estava rebentat, tots els budells fora... va morir a l'acte. És aquesta cosa de la fatalitat tràgica que va marcar la vida de la meva mare i de la meva àvia. Llavors la meva mare va passar uns mesos a la Garriga, en una masia que tenien un parell de vaques, així podia beure llet. Nosaltres teníem terres i una casa pairal molt gran al Vendrell. Ella era de família benestant i liberal. Tots els germans de la meva àvia eren del cos de carrabiners i van fugir a l'exili. Ella va tornar al Vendrell i ho va passar fatal, perquè com que tota la família estava exiliada, li van posar una companyia de guàrdies civils a la casa, i a més, els havia de mantenir. Al Vendrell se'n va parlar molt, de tot això. Nosaltres érem veïns d'Andreu Nin i les famílies eren molt amigues. Durant la guerra van empresonar un amic de la família que era arquitecte, la seva família era de dretes. La meva àvia va anar a veure el Nin a la seu del POUM. Va entrar on estava reunit i li va dir que aquell home no era mala persona i que a veure què farien amb ell. L'Andreu Nin estava amb els seus companys i acòlits i la va esbrincar dient-li que què s'havia cregut ella, que no hi tornés més, que sinó la faria afusellar a ella també. Però a la nit van deixar lliure l'arquitecte i l'home va estar molt agraït a la meva àvia per haver-li salvat la vida. És l'arquitecte de l'església que hi ha a la plaça de Gala Plàcidia.

La casa era molt coneguda al Vendrell, el Portal del Pardo, una de les cases més antigues. El meu besavi havia estat registrador de la propietat i diputat federal de la Primera Repúbli-

38. Joan Abelló, al llibre: Joan Abelló. Josep Masats, Joan Iriarte. Àmbit Serveis Editorials, S.A. Barcelona 2000. Pàg. 31.

39. Entrevista a Josep Puig, Notes 24, pàg. 63 a 65.

40. Entrevista a Vicenç Vallcorba, Notes 24, pàg. 57 a 59.

ca en temps de Pi i Margall durant 25 anys.

Emili Folch Andreu, procurador i registrador, es va casar amb Maria Anna Guimerà Saló i van tenir tres fills: Emili, Matilde i Pasqual⁴¹.

Raúl Alcalay. Li van fer un judici i va haver de fugir a França; era un home més aviat de dretes, per això el van respectar i el van deixar venir, però va costar molt. Havia comprat l'edifici a uns francesos que es van exiliar de la revolució francesa, amb una torre del segle XII.

En època medieval el Vendrell era una vila emmurallada. La muralla tenia cinc portals, dels quals només se'n ha conservat el que s'obria al camí de Sant Vicenç de Calders, conegut com portal del Pardo. Està ubicat en un casal senyorial que duu la data de 1623. A la clau de volta hi ha l'escut de la poderosa família dels Nin. (...) ⁴².

En un capbreu existent a la Corona d'Aragó de 1563 ja es fa referència a una propietat de Bernat Nin. No sé si en aquest moment precis la família Guimerà ja havia comprat la casa i portal (...) però és pel primer nom que és coneguda per la gent del Vendrell. Prop del portal del Pardo, aquesta casa va hostatjar a Ferran VII a la tornada de França i els va concedir el dret de posar una cadena a la seva porta. La casa havia estat la venda del ministre d'Hisenda de la II República, Jaume Carner i Romeu, avi de Joan Raventós i Carner. (...) ⁴³.

Raúl Alcalay. Quan l'any 1939 hi torna l'àvia, a la torre va posar-hi un galliner per tenir ous frescos; dels pagesos que tenien arrendades les terres també podien recollir alguna cosa per menjar. De nit anaven amb carros a recollir les olives i les garrofes, perquè si ho feien de dia, venien els de Falange i s'ho emportaven. Jo recordo que tenia una habitació gran plena de garrofes. Van ser uns anys molt durs, molt. La Guàrdia Civil l'escortava cada diumenge fins a l'església propera (des de casa es veia l'àngel del campanar), per obligar-la a anar a missa.

Una de les feines que la meva àvia va trobar va ser treballar per a l'Enciclopèdia Sopena. Crec que li pagaven no sé si 1 pesseta per cada 4 línies... Després va escriure obres de teatre i sarsueles; tenim els llibrets, amb música del maestro Díaz Giles⁴⁴. Van estar vuit mesos treballant al Vendrell i es va a estrenar a València. Però l'època era difícil, s'havien de pagar els actors i va durar poc. En aquella època intenta fer negocis de tot tipus, era una emprendora nata; en unes caves hi planta xampinyons, però no li funciona i continua lluitant.

Segons l'herència, la meva àvia podia hipotecar, però no vendre. De totes les terres i vinyes que tenia va fer-ne hipoteques per anar tirant i al final els bancs li van anar prenent la majoria de les terres. Jo conservo documents en pergami de totes les escriptures.

L'any 1952, Maria Anna Guimerà Saló va donar la finca a la seva filla

41. «Aproximació a l'estudi historicoartístic de l'edifici del portal del Pardo del Vendrell», pàg. 15.

42. <http://www.poblesdecatalunya.cat/element.php?e=1265>

43. La pàgina web <http://www.poblesdecatalunya.cat/element.php?e=1265> a Portal i casa del Pardo cita les explicacions de Salvador Caralt i Salvó.

44. Fernando Díaz Giles (1887-1960) va compondre el 1907 l'Himne d'Infanteria i és conegut per sarsueles com *La moza que yo quería*, *El cantar del arriero*...

Matilde. Aquesta, l'any 1958, la va vendre a Apel·les Fenosa Florensa i, en morir aquest, el 1988, la casa va passar a mans de la seva vídua, Nicole Fenosa⁴⁵. Actualment és la seu de la Fundació Apel·les Fenosa.

Raúl Alcalay. L'any 1956 li detecten un tumor en el tiroides i decideixen operar-la; llavors va pensar que moriria i va decidir vendre (perquè mentrestant havia mort la seva mare i l'herència havia passat a ella). Quan, in articulo mortis va firmar que venguessin la casa, va dir, mira filla, jo no vull que passis les angoixes que he passat jo, veneu-ho a l'escultor Fenosa. L'àvia signa la venda i resulta que el tumor no era tan mortal: li van treure un tros de tiroides i va anar la mar de bé. Llavors li donen el que havien quedat de la venda de la casa, perquè el Fenosa ho va pagar a terminis. L'àvia s'ho va vendre per mig milió de pessetes amb la promesa que no la tirarien a terra per fer pisos.

En una biografia escrita per la dona de Fenosa, aquesta explica com va anar la venda: «L'any 1957, anant cap a Montblanc vam travessar el camp de Tarragona, i el paisatge ens va semblar encisador. Tornant cap a Barcelona, vam parar al Vendrell per demanar al notari Llassat si sabia d'alguna casa que és vengués a la regió. L'Apel·les insistia en el fet que, com a mínim, tingués una finestra gòtica. Llassat ens va parlar d'una casa al Vendrell que s'havia de subhastar al cap de tres setmanes i que tenia diverses finestres gòtiques. Vam tornar a Barcelona [i vam aconseguir el telèfon de Matilde

Folch]. Corrents, Fenosa va trucar-li. Ens va rebre molt exaltada (ho estava més que ell) i li va suplicar que la comprés abans que l'hagués de vendre per l'increment dels crèdits de la hipoteca. Com un gran senyor, tot i que la quantitat sobrepassava amb escreix els nostres recursos financers, Fenosa li va dir que honoraria els deutes i que pagaria, a més, una suma equivalent amb la condició de disposar d'un any per poder aconseguir-la.

L'Apel·les va decidir tornar a París l'endemà mateix. Moltes persones, generosament, van comprar escultures per tal que Fenosa pogués tenir la seva casa. Ens van aconsellar que demanéssim ajut a un advocat perquè Matilde tenia dos germans exiliats que la mare havia deixat sense herència. Va ser necessari, també, consultar un arquitecte per conèixer l'estat de la teulada i, d'una manera més àmplia, la situació de la casa. Home apassionat, Fenosa no parava de dir: «Amb germans o sense, compro! Amb bigues o sense, compro!». No va ser fins el 8 de maig de 1958 que es va signar el contracte de compra en unes condicions rocambolesques que ens van portar a una situació inversemblant. Aconseguir diners no va ser fàcil. Els entrebancs relacionats amb el mercat dels canvis no facilitaven les coses. Quan vam arribar a Barcelona, ens vam assabentar que havien ingressat Matilde Folch a l'hospital i que l'operaven l'endemà. Vam anar a l'hospital de Sant Pau per signar les clàusules! Un cop que les coses estaven en ordre, vam tornar a París»⁴⁶.

45. Article citat de la revista *Del Penedès*.

46. <http://www.fundaciofenosa.org/descarregues/biografiaCAT.pdf>

Raúl Alcalay. La meva mare, de tot això no va voler-ne saber res ni va voler continuar amb totes les angoixes. L'àvia va esperar els últims pagaments i després agafa un vaixell i se'n va a Veneçuela, ella sola. Tenia 55 anys i comença una nova vida.

Allà es presenta al Ministerio de Educación i li donen un càrrec en un institut. Coneix els cercles maçons dels exiliats republicans, el lingüista Pompeu Fabra i el geògraf Pau Vila, que era molt amic seu. Estrena obres de teatre, escriu als diaris i porta a terme una intensa activitat intel·lectual. Ella ensenyava castellà a aquella gent i explicava que era difícil; li havien posat un guardaespalles perquè l'amenaçaven; ella era molt estricta, no aprovava a tothom i un dia van escriure: «dictadora de Franco, vete a tu casa». La «licenciada Folch», li deien. Finalment, quan la meva mare es va posar malalta, va tornar. La mare va morir molt jove, el setembre de l'any 1971, amb 44 anys. Després, l'àvia se'n torna a Veneçuela i coneix un poeta veneçolà, molt conegut i viuen en parella fins que ell mor. Llavors ella torna aquí i va viure fins als 93 anys. Mor el 1993, després d'una vida dura i tràgica. Era una dona molt orgullosa, molt atractiva i tenia molts pretendents, però no va trobar la felicitat. Jo me l'estimava molt, a la meva àvia. Nosaltres vam passar un parell d'estius de petits, a la casa del Vendrell. Amb la seva filla Anna, és a dir, la meva mare, no s'entienien, però als néts ens tenia molt de carinyo, jo recordo que ens donava el sopar i tot, però era una dona amb molta personalitat. Jo, com que era el nét més gran, em tenia molta simpatia i m'associava una mica amb el fill que havia perdut, l'Enriquet. Tenia una

fotografia del nen i sempre la portava amb ella i una mare de Déu de Montserrat negra, que encara la tinc, que era el seu amulet de la sort.

La meva mare s'havia casat amb William Alcalay, que va arribar a Barcelona l'any 1948 procedent de Gènova. Venia de Suïssa. Havia fet el doctorat de Química al Politècnic de Lausane i va fundar un laboratori químic a Barcelona, on va conèixer la meva mare. Tenia un germà, Leon Alcalay, que era violinista; havia tocat a l'orquestra de Pau Casals abans de la guerra i era molt amic de Companys i de la seva dona, que també era violinista i havia vingut a fer concerts al Portal del Pardo. El juliol de 1936 havia anat Suïssa, llavors esclata la guerra aquí i ja no torna.

La meva mare, els anys quaranta havia estudiat medicina; va acabar la carrera l'any 1950, quan vaig néixer jo; es va fer metge psiquiatre i treballava al Clínic, amb el doctor Sarró. La meva àvia esperava que l'ajudaria, perquè li havien proposat ser sòcia de la clínica Platon, que llavors s'estava fent, però la mare va dir que no, que ella tenia uns ideals d'ajudar a la humanitat sense cobrar. Recordo que hi havia molts pacients que venien a casa, era una consulta privada sense cobrar. I els pacients venien molt de temps, perquè aquestes coses de la psicoanàlisi duren molt. Això sí, per Nadal ens regalaven pollastres i altres coses. Ella sempre va tenir una gran admiració pel seu pare, va voler seguir la tradició.

La meva àvia no volia parlar del que va passar al seu home i al fill. Mai va voler tornar a Mollet. Sempre que hàviem de passar per Mollet ens hàviem de desviar per no passar pels Quatre Cantons.

Articles d'Enric Rosés publicats a la premsa molletana

- Nostre Ideal, 22-9-1928. «Pi i Margall» i «República i Religió»
 Nostre Ideal, 24-11-1928. «Unitarisme i Federalisme»
 Nostre Ideal, 26-7-1930. «Ciudadania»
 Nostre Ideal, 9-8-1930. «El pacte d'Unió Republicana» i «De l'orador»
 Nostre Ideal, 23-8-1930. «La reunió de Sant Sebastià»
 Lluita, 8-10-1930, «Rèplica»
 Lluita, 8-11-1930, «Perquè som republicans»
 Lluita, 26-11-1930, «El text de la declaració ministerial» i «Tot és qüestió d'apreciacions»
 Lluita, 24-3-1931, «Recursos del caciquisme»
 Lluita, 10-4-1931, «Rèplica» i «El cas Pedrerol»
 Lluita, 15-11-1931, «Les fantasies del Sr. X» i «L'escola única»
 Lluita, 12-4-1932, «L'estatut de Catalunya»

Nota 1: Molts dels editorials de Lluita, probablement també són d'Enric Rosés.

Nota 2: Excepte l'exemplar de Lluita del 12-4-1932, que pertany a l'arxiu de Jaume Bosch, la resta es troben a l'Arxiu Municipal de Mollet, però la col·lecció és incompleta.

Bibliografia

- ARROYO, P., RAYAN, N., "Aproximació a l'estudi historicoartístic de l'edifici del portal del Pardo del Vendrell", dins la revista *Del Penedès*, primavera de 2003. <<http://www.raco.cat/index.php/DelPenedes/article/view/86275/128648>> [Consulta: 8 d'agost de 2009].
- BOSCH, Anna, "L'alcalde Fortuny, notes biogràfiques", Revista NOTES núm. 5, Centre d'Estudis Molletans. Mollet del Vallès, 1991.
- CENTRE D'ESTUDIS I DIVULGACIÓ DEL PATRIMONI (CEDIP). <<http://www.poblesdecatalunya.cat/>> [Consulta: 20 d'abril de 2009].
- CORBALÁN, Joan i LARDÍN, Antoni. *Josep Fortuny i Torrents. Una biografia política*. Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans, 2000, 187 pàg. (Vicenç Plantada; 5).
- CORBALÁN, Joan i GARCIA-MORENO, Consol, Joan Ambrós i Lloreda. *Per Catalunya i la Llibertat*. Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans, 2002, 526 pàg. (Vicenç Plantada; 7).
- ESCRIVÀ, Cristina. "Sabadell i l'Institut Obrer de Segona Ensenyança 1937-1939". Dins web del Centre d'Estudis d'Investigació Històrica Baix Maestrat/Montsià <<http://www.ceibm.org/cristina04.html>> [Consulta: 23 de maig de 2009].
- FUNDACIÓ FENOSA. Biografia d'Apel·les Fenosa. <<http://www.fundaciofenosa.org/descarregues/biografiaCAT.pdf>> [Consulta: 13 de juny de 2009].
- MASSAGUER, M.A. "La Segona República a Mollet", Revista NOTES, núm. 1. Sala Fiveller. Mollet del Vallès, 1987.
- MORENTE, Francisco. "La depuració a l'ensenyament", dins: *1939 Barcelona any zero* (1999). <<http://mediterrania.bloc.cat/post/2741/184323>> [Consulta: 23 de maig de 2009].
- PORTELLI, Alexandro. *Històries orals. Relat, imaginació, diàleg*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Memorial Democràtic, 2009, 529 pàg. (Col·lecció Memòria Oral; 2).

SUÀREZ, M.A. *La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès*. Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans, 2000, 369 pàg. (Vicenç Plantada; 4).

TELEVISIÓ DE CATALUNYA. Programa "El meu avi": Simeó Rabasa. <http://www.tv3.cat/elmeuavi/rabasa/tabla_cronologia.htm> [Consulta: 22 de novembre de 2008].

Revistes *Nostre Ideal* i *Lluita* (Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès. Col·lecció Pou).

Annexos

Annex 1

República i religió

És creença general entre nosaltres que no és possible la instauració de la República, sense que aquesta tingui un caire netament anticlerical i anticatòlic i així mateix es fa sinònim de desordre el nom bellíssim de República.

Ni l'una ni l'altra d'aquestes falses creences és justificada, puix el respecte a la religió que la majoria del poble professa seria altament necessari per a l'existència de la mateixa i netament impolític el procedir d'altra forma. Si un dia la República fos implantada, seria necessari atreure's amb actes de bon govern simpatia del país envers el nou règim sense buscar motius que serien aprofitats pels seus adversaris per enderrocar-lo.

En quant al mot desordre (l'antiga repartidora) aplicat pels adversaris polítics a aquesta forma de govern i esgrimit davant de les classes conservadores i burgeses com un fantasma paorós per tal d'allunyar-les d'aquesta forma de govern, hem de fer notar que estem bastant lluny de l'any 71 i creiem sincerament que avui estem molt més preparats que aleshores i que un cop instaurat el nou règim, si per part d'algú, incluint-hi els que es diguessin correligionaris, es promovia el més lleu desordre, tenint en compte el bé de la República, es corregiria amb mà ferma al causant o causants i en pocs instants s'hauria acabat amb aquesta llegenda.

República significa respecte a totes les idees entre elles la religió; respecte a tots els homes incluint-hi els clergues, i ordre sobretot, complint i fent complir aquests deures de veritable ciutadania: Respecta als altres i lo dels altres si vols que et respectin a tu i a lo teu.

Enric Rosés

Nostre Ideal, 27 d'octubre de 1928

Rèplica

Com ja dèiem en la nostra salutació, la diferència d'apreciació del moment actual de la política Catalana feia impossible la nostra lleial col·laboració amb *Nostre Ideal* i amb els homes que representen la política de la Lliga Regionalista.

Nostre Ideal publica el seu article de fons firmat pel seu Director i en ell parla d'alguns punts que ens interessa refutar. No estem ni podem estar conformes en la culpabilitat que ens assigna a nosaltres joves, per culpa de la nostra joventut i manca d'experiència, en la divisió del Centre; són les circumstàncies més fortes que nosaltres mateixos que avui ens invitaven a fer el que hem fet, i no som nosaltres sols a Catalunya; avui per totes les contradiccions en veiem l'exemple de joves i de vells.

Trobem encertadíssimes i atinades les reflexions que segueixen al jutjar el fet de la nostra divisió. Si la nostra posició representa un avenç en els costums polítics de Mollet, puix fins ara les divisions sols es feien a base de qüestions personals, creiem que en aquest cas la joventut ha donat una bella lliçó de ciutadania.

I ara anem a jutjar amb el nostre punt de vista la nostra posició i la seva. D'acord com veig, al jutjar la Monarquia i la persona que la representa, la nostra disparitat de criteri sols seria en les dificultats que es presenten per assolir el triomf dels ideals republicans, i per tant, el triomf de la causa de Catalunya, puix reconeix l'articulista que amb la implantació de la República federal el nostre plet quedaria automàticament resolt.

No sabia jo que fos acceptable la teoria de que quan hi ha un camí ben marcat per assolir un ideal, encara que voltat de dificultats, es tingüés d'abandonar; jo creia que l'home fort ha de procurar superar totes les dificultats que s'oposin al triat i si bé el pes que representem els catalanistes republicans no pot decantar la balança, el nostre pes juntament amb el de tots els republicans espanyols ja és més possible el fer-la decantar; quan no seria possible fora si tots prenguéssim la còmoda actitud de deixar fer i de no solament actuar dintre de la Monarquia convençuts de la seva ineficàcia per resoldre el nostre plet, si no apuntar-la perquè no caigués.

Tant convençuts estem de que seguim el bon camí, l'únic camí, com que ells amb tots la bona voluntat i tot el patriotisme, que els hi reconeixem, segueixen el camí que els seus dirigents potser amb no tant bona fe, ni tal volta tant patriotisme, els hi marquen.

Enric Rosés

Lluita, núm. 1, 8 d'octubre de 1930

Ciudadania

La política actual ha d'ésser, per a què el poble hi cregui, una política nova, una política austera; ja estem cansats de polítics que fan servir el poble per elevar-se als llocs que la seva ambició desitja.

Ara bé: el poble també s'ha de fer digne d'aquesta renovació actuant sempre com perfectes ciutadans conscients dels seus drets. S'ha de lluitar sempre amb els ulls elevats envers la idea que el nostre cervell entengui que ha de contribuir al nostre millorament; no s'ha de deixar influir per cap pressió; és tan indigne el que compra un vot com el que es deixa comprar la seva consciència d'home i de ciutadà, és tan indigne el que es val de la seva influència perquè els seus subordinats facin la política que ell creu més favorable als seus, interessos, com el subordinat que accepta la pressió, puix d'Home lliure es converteix en esclau.

I els elegits han de palesar que mereixen l'honor que el poble els feu a l'elegir-los, han d'actuar sense claudicacions de cap mena i han de mantenir el criteri mateix que sustentaven quan el poble els elegí. En el Municipi han de mirar amb més interès el bé del comú que el llur propi; en l'organisme "provincial" han de mirar el bé de la terra per sobre de tot i en l'organisme central han de fer-se acreedors del respecte i admiració dels seus electors, que vegin en ell el seu perfecte representant que defensi les idees amb el mateix braó i amb el mateix esperit de sacrifici del que es faria mereixedor el poble que procedís amb aquell veritable sentit de ciudadania.

Fem-nos dignes del moment actual; actuem com a perfectes ciutadans conscients dels nostres drets i deures; elegim com a representants nostres aquells que honradament defensin les idees que nosaltres sentim a dintre nostre i així contribuirem a posar el nostre gra de sorra per la regeneració del nostre poble.

Enric Rosés

Nostre Ideal, 26 de juliol de 1930

Recursos del caciquisme

S'apropen les eleccions municipals i com a la farum de la carn morta surt la hiena, també surten els professionals del caciquisme que voldran altra volta emprar els mateixos recursos d'altre temps, no adonant-se que han passat vuit anys i que el poble ha tingut temps de pensar i sap el que té de fer.

¿Quins són els procediments emprats per aquesta gent? Primer que tot la invitació a votar determinada candidatura.; si es veu que el preguntat és refractari aleshores l'amenaça d'ésser acomiadat de tal o qual fàbrica, o bé la de pendre-li la terra que conrea o bé la d'apujar-li la contribució són recursos que en altre temps no havien fallat mai, però ara sortosament la unió dels rabassaires per un costat i la unió dels obrers faran molt més difícil la tasca de comprar consciències, i si tots plegats ens donem compte de la nostra força no ens deixarem imposar i sabrem complir els deures del ciutadà de votar i votar sense cap mena d'imposició.

Nosaltres no creiem que es reproduïxin les coaccions que en altre temps havien desnaturalitzat el sufragi, però si es reproduïssin estem convençuts que el poble sabria donar la repulsa més enèrgica per aquests procediments indignes.

L'obrer tant del camp com de la fàbrica, mentre treballi les hores convingudes, ja ha complert amb el seu patró i aquest no té dret a exigir cap mena de vassallatge, del contrari l'obrer es convertiria en esclau que no pot pensar ni sentir altrament que el seu amor i senyor.

Si un ciutadà no vota o vota contra la seva consciència no tindrà després cap dret de queixar-se de l'actuació dels governants puix ell haurà contribuït obertament a la seva exaltació al poder.

¡Molletans! compliu el vostre deure de ciutadans i al complir-lo mireu ben alt i no penseu en res més que el deure vostre és votar als que representin la vostra manera de pensar i de sentir.

Enric Rosés

Lluïta, 24 de març de 1931

És un deure imitar lo bo

Fa poques setmanes, al llegir un periòdic local, vaig assabentar-me del bell gest d'un excel·lent professor, odontòleg també, i que té baix la seva direcció una Acadèmia de 1a i 2a ensenyança per a nois; fou tal gest l'ofertament d'ensenyar a llegir i a escriure a tots els homes aquells qui, per desídia dels pares o per diverses contrarietats econòmiques, havien passat de l'adolescència a ésser homes analfabets, és a dir, sense ni tan sols conèixer les lletres. Potser a l'ocórrer tal cosa a la meua vila nadiua, al Vendrell, i ésser l'iniciador de tal idea el professor Martorell de la mateixa vila, fa que jo vegi les coses baix un punt de vista més benèvol i elevat, però jo crec digna de veritable elogi la idea de dit senyor, que sacrificant hores d'esplai, potser i tot hores per a ell de treball retribuït, vol ajudar als seus semblants per a què pugui arribar el dia en què frueixin de totes les íntimes satisfaccions que reporta en si el saber, no tement per altra part sortir de l'empresa «amb les mans» al cap com vulgarment es diu, doncs malauradament quasi totes les bones idees que s'inicien en molts pobles en pro de l'ensenyança, acaben, per poc interès del públic, convertides en fum.

Més, si simpàtic vaig trobar el desinterès del professor, molta més joia em causa, i crec més digna de lloança, la manera com han correspost els homes analfabets de la població, subscriuint-se en gran nombre a les lliçons gratuïtes, deixant apart preocupacions i demostrant la necessitat que en tenen de llegir i escriure. I talment, per poc que reflexionem, reconeixem lo trist que deu ésser no poguer convertir en paraules signes tan enigmàtics com són les lletres per als que no han après a conèixer-les i que tantes benaurances poden portar-nos quan venen dels éssers més volguts, i quan vergonyós que altri tingui de transmetre el seu significat, d'assabentar-se dels sentiments que en ells ens comuniquen. Com també del sofriment moral d'aquells que, essent lluny de l'ésser estimat, de l'ésser escollit per formar una dolça llar, tenen de recórrer a altres per expressar les tan sapigudes, però delicioses sempre, paraules per transmetre escrivint tots els bells pensaments que l'amor suggereix i que tan bé demostrà Campoamor en la seva conegudíssima composició "Quien supiera escribir". Si a tots els pobles hi hagués qui sacrificant unes hores d'esplai es dediqués a ensenyar desinteressadament quiscuns dels propis coneixements a aquells que fins dels més elementals careixen, en pocs anys veuríem minvar en gran nombre els analfabets, vergonya d'una nació avançada, els quals, malgrat del esforç dels governants, adquireixen encara en les estadístiques actuals una xifra massa elevada. Quants vicis, quantes hores passades al cafè evitaríem si tots hi poséssim una engruna de bona voluntat! I quina bona obra compliríem ensenyant desinteressadament a aquells que, per vergonya d'anar a estudi o falta de medis són ignorants! I quina íntima satisfacció per als que tan bella obra realitzessin!

Matilde Folch

Nostre Ideal, 21 de desembre de 1929

L'Escola única

Aprovat per les Constituents l'article referent a ensenyament, que pressuposa, primer, que la República legislarà en el sentit de facilitar a tots els espanyols econòmicament necessitats l'accés a tots els graus d'Ensenyament, fent que l'única condició que ha de tenir en compte sigui l'aptitud i la vocació. Segon, que l'ensenyament serà laic, essent l'eix de la seva activitat metodològica el treball, i s'inspirarà en els ideals de solidaritat humana. Tercer, reconeix a les Esglésies el dret subjecte a la inspecció de l'Estat d'ensenyar les seves doctrines respectives en els establiments particulars.

Aquests preceptes que reconeix la nostra Constitució són els conceptes fonamentals de l'Escola Única, així és que pràcticament, en ésser aplicats, s'implantarà dit sistema a Espanya.

A França, governant Tardieu (1930), la Comissió d'Hisenda va acceptar una esmena dels senyors Herriot, Decos i Berthod, en la qual es demanava el perfeccionament de l'Escola Única en el sentit de sentar el principi de la gratuïtat de l'ensenyament en tots els seus graus, en presentar-se a la Cambra de Diputats, s'hi oposaren els conservadors, M. Louis Marin, el canonge catòlic Desgranges i el pastor protestant Austrand, en nom, sinó de la caritat cristiana, de la llibertat d'ensenyament, i que a la fi no era res més que la defensa de l'ensenyament privat confessional (com ara a Espanya), però Herriot, en un magnífic discurs, va defensar l'esmena i l'ideal de l'escola única que no representa el monopoli per part de l'Estat, sinó que deixa en llibertat als pares de portar els seus fills a l'Escola pública o privada, el govern s'hi va oposar, però la Cambra la va votar, i el Senat va ratificar el vot de la Cambra, i a partir del primer d'abril de 1930 és França el primer país d'Europa que ha establert la gratuïtat en tots els graus de l'ensenyament per a tots els que no tinguin cabals i tinguin, en canvi, aptitud per arribar als graus més superiors. Anglaterra, Alemanya i Rússia també han establert alguns dels principis de l'escola única, però en el cas de Rússia cap imputar-li que ha substituït el dogma religiós pel dogma marxista, i en tots els casos en què se substitueix un dogma per un altre, no es respecta la consciència de l'infant i és contrari als principis de la dita escola.

Nosaltres som entusiastes de l'aplicació a Espanya d'aquest sistema i augurem a la Jove República Hispànica, un cop implantat i en un dia no molt llunyà, dies de glòria envers els ideals de progrés i solidaritat universals.

Enric Rosés

Lluïta, 15 de novembre de 1931